

tarikâtına yakın olduğu, sûfilerle arkadaşlık yaptığı, onların edep ve ahlâkını benimseyişi kaydedilir. Bununla birlikte bid'at ve aşırılıklara karşı tavır almış, *el-Mevrid* adlı eserinde regaib namazı, mevlid kandili kutlamaları ve bu törenler sırasında gerçekleştirilen dine ve ahlâka aykırı çalgılı ve danslı etkinlikleri eleştirmiştir. Başta fıkıh ve hadis olmak üzere birçok ilim dalında vukuf sahibi olan Fâkihânî kaynaklarda ahlâk ve yaşayışıyla örnek bir kişi diye zikredilir. Mâlikî mezhebinin temel metinlerinden İbn Ebû Zeyd'in *er-Risâle*'sine yazdığı şerhte bir kısım tercihlerde bulunması ve mezhepteki bazı mesâilin naklinde kendisinden sonraki eserlerde referans alınması mezhep içindeki konumunun güçlü olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte mezhep taassubu taşımadığı da belirtilir. Cemmâî'nin *'Umde-tü'l-aḥkâm* ve Nevevî'nin *el-Erba'in*'ine yazdığı kapsamlı şerhler İbn Hacer başta olmak üzere kendisinden sonraki şârihlere kaynak teşkil etmiştir.

Eserleri. 1. *et-Tahrîr ve't-tahbîr şerḥu Risâleti İbn Ebî Zeyd el-Kayrevânî*. Medine İslâm Üniversitesi'nde Rumda Sâlihuddin, Abdülmecîd b. Yûsuf el-Mutlak, Beşîr b. İmâm Ali ve Abdullah b. Merzûk b. Râşid es-Suhaymî tarafından ayrı bölümler halinde yüksek lisans tezi olarak tahkik edilmiştir (2004-2005). 2. *Riyâzû'l-efhâm fi şerḥi 'Umde-tü'l-aḥkâm*. Cemmâî'ye ait aḥkâm hadisleri derlemesinin şerhidir. Şerhinde kırk beş esere atıfta bulunan Fâkihânî doğu ve batı İslâm ulemâsının görüşlerini bir araya getirmiştir. Bu eser de Mekke Ümmülkurâ Üniversitesi'nde Bedr b. Nâsir b. Süleyman el-Ömer, Abdülalîm b. Ubeydullah er-Râikî, Sâlih b. Avvâdî el-Karnî ve Yâsir b. Gâzî b. Ahmed Mansûrî tarafından ayrı bölümler halinde yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlanmış (1428/2007), eserin bazı neşirleri de gerçekleştirilmiştir (nşr. Şerîfe el-Ömerî, I-III, Beyrut 1430/2009; nşr. Nûreddin Tâlib, I-V, Küveyt 1431/2010). 3. *el-Menhecû'l-mübîn fi şerḥi'l-Erba'in*. Nevevî'nin meşhur kırk hadis mecmuasının orta hacimde bir şerhidir (nşr. Ebû Abdurrahman Şevket b. Rifkî b. Şevket, Riyad 1428/2007). 4. *el-Ġāyetü'l-kuşvâ fi'l-ke-lâmi 'alâ âyeti't-takvâ*. Gazzâlî'nin *İḥyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*'i esas alınarak Tahrîm sûresinin 2 ve 3. âyetlerinin tefsir edildiği eserde tasavvufî bir yaklaşım görülmektedir (nşr. Muhammed Yahyâ Beydak, Beyrut 1415/1995; nşr. Muhammed Şâiyb Şerîf, *Mecmû' fihî min nevâdiri türâsi'l-Mâlikiyye* içinde, Beyrut 1424/2003, s.

193-227). 5. *el-İşâre fi'n-naḥv*. Kaynaklarda *el-İşârât* ve *Muḥaddime fi'n-naḥv* olarak da anılan muhtasar bir eserdir (nşr. Mahmûd Muhammed el-Âmûdî, *Mecelle-tü'l-Câmi'ati'l-İslâmiyye li'l-buḥûsi'l-insâniyye*, XX/1, Medine 2012, s. 215-230). 6. *Telḥîşü'l-'ibâre fi şerḥi'l-İşâre* (*Şerḥu'l-İşâre*). Müellifin *el-İşâre fi'n-naḥv* adlı eserine yazdığı bir şerh olup (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2322). Esma bint Muhammed el-Assâf tarafından yüksek lisans tezi olarak neşre hazırlanmıştır (Külliyetü't-terbiye li'l-benât, Riyad 1412). Fâkihânî'nin, Ebû'l-Bekâ el-Ukberî'nin *el-İşâre* adlı nahiv kitabına *Şerḥu'l-İşâre fi'n-naḥv* adıyla bir şerh yazdığına dair bilgi (*el-Ġāyetü'l-kuşvâ*, neşredenin girişi, s. 14) yanlıştır ve muhtemelen kendi eserine yazdığı bu şerhle karıştırılmıştır. 7. *el-Fecrû'l-münîr fi's-salâti 'ale'l-be-şîri'n-nezîr* (nşr. Hüseyin Muhammed Ali Şükrî, Beyrut 2011). 8. *el-Mevrid fi'l-ke-lâm 'alâ 'amelî'l-mevlid* (nşr. Ali b. Hasan b. Abdülhamîd, *Resâ'il fi ḥukmi'l-iḥtişâl bi'l-mevlidî'n-Nebevî* içinde, Riyad 1419/1998, I, 6-14). Fâkihânî'nin kendi kitaplarında ve diğer kaynaklarda zikredilen başka eserleri de vardır.

BİBLİYOGRAFYA :

Fâkihânî, *Riyâzû'l-efhâm fi şerḥi 'Umde-tü'l-aḥkâm* (nşr. Nûreddin Tâlib), Küveyt 1431/2010, neşredenin girişi, s. 9-28; a.mlf., *el-Menhecû'l-mübîn fi şerḥi'l-Erba'in* (nşr. Ebû Abdurrahman Şevket b. Rifkî b. Şevket), Riyad 1428/2007, neşredenin girişi, s. 5-16; a.mlf., *el-Ġāyetü'l-kuşvâ fi'l-ke-lâmi 'alâ âyeti't-takvâ* (nşr. M. Yahyâ Beydak), Beyrut 1415/1995, neşredenin girişi, s. 9-20; Muhammed b. İbrâhîm el-Cezerî, *Târîḥu ḥavâdişi'z-zamân ve ebnâ'tih* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Beyrut 1419/1998, III, 704-705; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî), Cize 1419/1998, XVIII, 370-371; Burhâneddin İbn Ferhûn, *ed-Dibâcû'l-müzhebe* (nşr. Me'mûn b. Muhyiddin el-Cennân), Beyrut 1417/1996, s. 286-287; İbn Hacer el-Askalânî, *ed-Dürerü'l-kâmine* (nşr. M. Seyyid Câdelhak), Kahire, ts. (Dârü'l-kütübî'l-hadis), III, 178-179; Süyûtî, *Hüsnü'l-muḥâḍara*, I, 458; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1170, 1883; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaût), VIII, 169; Mahlûf, *Şeceretü'n-nûr*, I, 204-205; Ziriklî, *el-A'lâm* (Fethullah), V, 56.

MURAT ŞİMŞEK

FALLMERAYER, Jacob Philipp

(1790-1861)

Alman siyaset yazarı,
gazeteci, tarihçi ve seyyah.

10 Aralık 1790'da Brixen yakınlarında (bugün İtalya'daki Güney Tirol bölgesi) Tschötsch üzüm bağları tepelerinde küçük bir köy olan Baierdorf'ta dünyaya

geldi. Bölge Habsburglar'ın mevrus topraklarından olup 1805'te Bavyera Kralığı'na bırakılmış, 1814'te tekrar Avusturya'nın eline geçmiştir. On iki çocuklu fakir bir ailenin yedinci çocuğu olan Fallmerayer'in babası gündelikçi idi. Temel eğitimini manastırdaki papazlardan aldı, çok dilli bir bölgenin dil öğrenme yeteneği üstün bir bireyi olarak az zamanda kendini gösterdi, yörenin bağlı olduğu Brixen Belediyesi Kilise Okulu için hazırlandı, erken yaşlarda Grekçe ve Latince ile tanıştı. 1809'da İmparator Napolyon dönemi Fransız istilâları içinde Tiroler'de de kendini gösteren ayaklanmalar esnasında Bavyera'daki üniversite şehri olan Salzburg'a gitti, burada özel ders vermek suretiyle geçimini sağlamaya ve tahsilini sürdürmeye çalıştı. 1813 yazında askere alındı ve Fransa'ya karşı yapılan Hanau (Frankfurt yakınlarında) savaşında (30-31 Ekim 1813) çarpıştı. 1818'de askerlikten ayrıldı ve Augsburg'daki bir ilkokulda çalışmaya başladı. 1826'da Münih'teki bir lisede genel tarih ve filoloji hocalığına tayin edildi. Burada geçirdiği dört yıl içinde tarih hocası olarak isim yaptı.

1824'te Danimarka Akademisi'nin açtığı, Trabzon İmparatorluğu tarihiyle ilgili yarışmaya katılarak birincilik ödülü aldı. Viyana, Venedik gibi merkezlerde Grek ve Şark kaynaklarından geliştirip hazırladığı bu eseri (*Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt*) 1827'de Münih'te basıldı. Mora yarımadası tarihine dair *Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters* isimli çalışmasıyla tekrar dikkatleri çeken Fallmerayer, bu eserleriyle Bavyera Akademisi muhabir üyeliğini kazanmış olmakla beraber hâlâ lise hocalığı yapıyordu. Üniversite hocalığına geçmek istiyorsa da bu arzusu kabul görmüyordu. Bunun sebeplerinin başında her iki kitabında zamanın modası olan Helen hayranlığını (Philhelenizm) zedeleyici bir tutum içinde olması gelmekteydi. Özellikle Mora'ya dair kitabının kopardığı fırtına bunda etkili oldu (Märtl, s. 16). Bavyera Kralı I. Ludwig, Helen hayranlığının önde gelen simalarındandı, oğlu Otto da 1832'de yeni Yunanistan'ın ilk kralı seçilmişti. Daha Landeshut'ta bir lise talebesiyken, Trabzon İmparatorluğu'nun yıkılışından sonra Rum ahalinin Türk idaresi altında dinî açıdan eski dönemlerden çok daha rahat bir hayat sürdüğü gibi düşünceleri yüzünden eleştirildiği bilinen Fallmerayer'in (a.g.e., s. 20) Trabzon kitabında dünyevî iktidarın kilisenin hâkimiyetine girdiğini söylemesi, gençlik

yıllarındaki düşüncelerinin Avrupa'yı kapsı kavuran 1848 ihtilallerinin liberal ve kilise karşıtı düşünceleri dahilinde artık kanaate dönüşmüş birer ifadeleri gibiydi. Mora kitabında da orta zamanlardan itibaren eski Helen halkının çoktan silinip gittiği ve buraların Slav-Arnavut ahalinin bölgesi haline geldiği, Yunanistan'ın eski Helenler'in doğrudan ardılları ile meskûn bir yer olmadığı, halkların birbirine karıştığı ve Helenler'in ortadan kalktığı gibi görüşleri, Katolik ve eski antikiteye itibar eden başta Bavyera kralı olmak üzere devrin okumuş kesiminin değerlerine ters düşmüştü.

Fallmerayer Ağustos 1831'de ilk Şark seyahatine çıktı. Gözlemleri sonucunda nazariyelerinin doğruluğuna bir defa daha inandı. Üç yıl sonra Münih'e geri döndü. Ertesi yıl nihayet Bavyera Akademisi üyeliğine tayin edildiyse de kralın buna onay vermesi bir yıldan fazla sürdü. Akademiye kabul konuşmasını 112 sayfa halinde Stuttgart'ta bastırdı. Yunanistan'ın Slavlar tarafından işgalinin Atina ve Attika bölgesinde meydana getirdiği değişiklikler ve sonuçları konulu konuşmasıyla o günkü Yunanistan'ın beşerî coğrafyasına dair olan fikirlerine daha da bir açıklık getirdi. Bölgede yaptığı seyahat esnasındaki tesbitleri doğrultusunda halkın dilinin Arnavutça olduğuna ve özellikle yer isimlerinin ileri sürdüğü tezlere güç kattığına işaret etti. Böylece Yunanistan'da yaşayanların eski Helenler'in ardılları olduğu tezini savunularla arasındaki tartışmalar yeniden alevlendi. Fallmerayer 1836'da Mora kitabının II. cildini yayımladı ve burada tezini daha kesin ifadelerle anlattı. 1821-1829 arasındaki Yunan ayaklanmasının Helen isyanı değil gerçek bir "iskiptar" ayaklanması (rein schkypitarische Revolution) sayıldığını iddia ederek Arnavut vurgulu Yunanistan teorisine son şeklini vermiş oldu. Görüşlerine karşı çıkanlarca tarihçi olmaktan ziyade siyaset yazarı, zamanın politika esintilerine kapılmış olma gibi tenkitlere uğradıysa da yerleşmiş bilgi ve kanaatlerin sorgulanıp sarsılmasında önemli rol oynadı.

Çeşitli dillere vâkıf olmakla yetinmeyen Fallmerayer, Arnavutça ve Rusça yanında Türkçe ile de ilgilendi ve bu dili iyi derecelerde öğrendi. 1840'ta ikinci Şark gezisine çıktı; Atos ve Atina üzerinde yaptığı bir seyahat neticesinde Ekim 1841'de gittiği İstanbul'da bir yıl kaldı. Yol izlenimlerini genelde pek çok yazılarını yayımlanmak üzere yolladığı, kendi seyahatlerini de büyük ölçüde finanse eden *Augsburger*

Jacob
Philipp
Fallmerayer

Allgemeine Zeitung'a gönderdi. Buradan Atos, Selânik, Tırnova, Atina yoluyla geri döndü ve izlenimlerinden hareketle *Fragmente aus dem Orient* (T trc. Hüseyin Salihoğlu, *Doğu'dan Fragmanlar*, Ankara 2002) adlı eserini yayımladı (Stuttgart 1845; München 1963). Burada da temel görüşüne yer verdi. Helen saygınlığını ağır bir şekilde zedelemekle itham edildi. 1847'de çıktığı üçüncü Şark gezisinde Atina, Kudüs ve Trabzon'u gezdi. Avrupa'da hürriyetçi ve milliyetçi ayaklanmaların yaşandığı ve kanlı bir şekilde bastırılmaya çalışıldığı, özellikle Macar ve Leh vatanperverlerin Osmanlı Devleti'ne sığındığı bir zamanda yaz boyunca İstanbul Büyükdeire'de kaldı. Bu arada kendisine Sultan Abdülmecid tarafından İftihar nişanı verildi. Fallmerayer bu münasebetle ve Türkler'in siyasi mültecilere karşı gösterdikleri misafirperverlikten de etkilenmiş olarak Sultan Abdülmecid'in şahsında Osmanlı ülkesini "Avrupa hürriyetperverânının son sığınağı, ahlâkî ve insanî bir idarenin demir attığı son liman" diye nitelendirdi (*Gesammelte Werke*, II, 94-95).

1848 sonlarına doğru gelen haberde Maximilian Üniversitesi'ne tarih profesörlüğüne tayin edildiğini öğrendi. Bu haber üzerine seyahatini kısa kesip Münih'e döndü. Kendisine karşı daha yumuşak davranacağını umduğu yeni Bavyera kralı II. Maximilian tarafından kabul edildi. Güçlülere karşı çıkmayı ve muhalefeti öneren, liberal fikirleri ve bu fikirlerle kaynayan Avrupa'daki ihtilâllere sıcak bakan kişiliğinden ötürü Eylül 1849'da üniversite hocalığını fiilen yürütme imkânı bulamadan emekli edildi ve kanunlar karşısında sıkıntıya düşmüş halde bir müddet yaşamak zorunda kalacağı İsviçre'ye geçti. 1850'de ilân edilen genel af sebebiyle Münih'e döndüğünde akademi üyeliğini sürdürdüysede üniversiteye geri dönemedi. 26 Nisan 1861'de Münih'te öldü.

Fallmerayer bugün artık yıldızı sönmüş bir yazar olarak kabul edilir, hiçbir Alman

edebiyat tarihi kendisine yer vermez, edebiyat ansiklopedilerinde de anılmaz (Lauer, s. 23). Eserleri hakkında yazı yazarlar özellikle onun Yunanistan ve Yunan tezi aleyhinde kalem oynatırlar (Schreiner, s. 33). Bununla beraber *Geschichte des Kaiserthums von Trapezunt* (München 1827; T trc. A. Cevat Eren, *Trabzon İmparatorluğu Tarihi*, Ankara 2011), *Orta Zamanlarda Mora Yarımadasının Tarihi* (*Geschichte der Halbinsel Morea während des Mittelalters*, Stuttgart, I, 1830; II, 1836), *Trabzon İmparatorluğu Tarihine Dair Özgün Fragmanlar* (*Originalfragmente, Chroniken zur Geschichte des Kaiserthum Trapezunts*, München 1843) gibi eserlerinden dolayı kendisi genelde Bizans tarihçiliğinin kurucuları arasında sayılır. *Trabzon İmparatorluğu Tarihi* konunun ilk ilmi monografisi olarak kabul edilir ve Fallmerayer'in ismiyle âdeta beraber anılır (a.g.e., s. 50-51). Mora tarihi ise Helenler'in ve Helenizm'in çöküşünün polemik yaratan bir eseri olmuştur. Önsözde insanların geçmişleriyle ne derecede aynileştirilebileceği sorusunu ortaya atması eserine çağdaş bir boyut kazandırmıştır. Fallmerayer, Yunanistan beşerî coğrafyasıyla ilgili gürültü koparan görüşlerinde yalnız kalmadı. Yedi ciltlik bir eserin (*History of Greece*) yazarı olan George Finlay (ö. 1876) daha yumuşak bir tarzda olsa da Fallmerayer'in görüşlerini benimsedi. Yunanlar'ın Slav işgali ve iskânı sürecinde ortadan kalktıkları tezi yeni kurulmuş Yunan Devleti'nde soğuk karşılandığı gibi ilim âleminde de fırtınalar kopardı. Ancak Helen tezi tartışmaları aynı zamanda Ortaçağlar Helen etnik ve tarihsel araştırmalarına da revaç verdi (Schreiner, s. 54; Veloudis, XXIX [1970], s. 43 vd.).

Öte yandan Fallmerayer, Viyana Kongresi sonunda (1815) giderek artan bir şekilde Avrupa'da ağırlığını hissettiren Rus hâkimiyetinin iyi bir gözlemcisi sıfatıyla Rus-Ortodoks tehlikesine dikkat çekmekte ve bunu Avrupa için bir tehdit olarak görmekteydi. Bu bakış açısı dahilinde kendisi, her haliyle Bizans etkisi altında organlaştığı ve şekil bulduğu kanaatini taşıdığı Osmanlı Devleti'nin Bizans apores Bizans (Bizans'tan sonra Bizans) anlamında Rus tehlikesi karşısında bir savunma hattı teşkil ettiğine inanmaktaydı (Schmitt, s. 95-96). "Helen soyunun günümüz Avrupa'sında kökü tamamen kazınmıştır, Yunanistan'daki hristiyan halkın damarlarında bir damla saf ve katıksız Helen kanı akmaz" tarzındaki beyanları Fallmerayer'in Helen düşmanı olarak görülmesine

ve günümüzde de özellikle Yunanistan'da bu anlamda anılmasına yol açmıştır (Zeleepos, s. 133). Böyle olmakla beraber Slavlar ve Arnavutlar arasında saygın bir isimdir ve eserleri bu dillere çevrilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Gesammelte Werke von Jakob Philipp von Fallmerayer (ed. G. M. Thomas), Leipzig 1861, II, 94-95; H. Seidler, *Jakob Philipp Fallmerayer's geistige Entwicklung. Ein Beitrag zur deutschen Geistesgeschichte des 19. Jahrhunderts*, München 1947; Thomas Leeb, *Jakob Philipp Fallmerayer: Publizist und Politiker zwischen Revolution und Reaktion (1835-1861)*, München 1996; *Jakob Philipp Fallmerayer (1790-1861), der Gelehrte und seine Aktualität im 21. Jahrhundert* (ed. Cl. Märkl – P. Schreiner), München 2013; Cl. Märkl, "Jacob Philipp Fallmerayer in der Bayerischen Akademie der Wissenschaften", a.e., s. 15-22; R. Lauer, "Fallmerayer als Schriftsteller", a.e., s. 23-31; P. Schreiner, "An den Angängen einer Geschichtlichen Darstellung des Byzantinischen Reiches", a.e., s. 33-92; O. J. Schmitt, "Ist Fallmerayer der Begründer der historischen Südosteuropaforschung?", a.e., s. 93-132; J. Zeleepos, "Rezeption durch Reaktion zur Bedeutung Fallmerayers für den Griechischen Nationaldiskurs im 19. Jahrhundert", a.e., s. 133-141; G. Veloudis, "Jacob Philipp Fallmerayer und die Entstehung des Neugriechischen Historismus", *SOF*, XXIX (1970), s. 43-90.

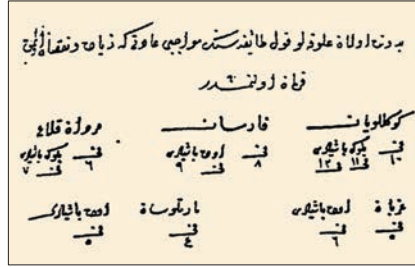

KEMAL BEYDİLLİ

FÂRİSÂN (فارسان)

Kalelerde görevli atlı askerleri ifade eden bir terim.

Osmanlı askerî teşkilâtında genellikle sınır kalelerinde ve askerî üs niteliği taşıyan önemli yerlerde istihdam edilen atlı askerlere *fârisân* denmiştir. Kelime Arapça *feresin* (at) ism-i fâilî olup Farsça "-ân" ekiyle çoğul hale getirilmiştir. Bu atlı askerlerin kalelerde ilk defa ne zaman bulunduğu bilinmemekle birlikte, XVI ve özellikle XVII. yüzyıllarda giderek önemli artan sınır kalelerinde genellikle mahallinden sağlanan askerlerden oluşmak üzere yoğun biçimde kullanıldığı tesbit edilmektedir. Serhad kulu sınıfından

Budin'de görevli ulûfeli askerlerden fârisânın da zikredildiği bir belge (*Osmanlı Kanunnâmeleri*, VIII, 146)

sayılan bu atlılar görev yaptıkları kalelerin önemine göre "fârisân-ı evvel, fârisân-ı sâni, fârisân-ı sâlis" gibi bölüklere ayrılmıştır. Bunlardan her birinin başında ağa denilen zabıtlar bulunurdu. Çoğu ulûfeli olan fârisânın bir kısmı timar tasarruf ederdi. Ulûfeli olanlar görev yaptıkları eyaletin gelirlerinden aldıkları maaşla, timarlı fârisân da tasarruf ettikleri mukâtaa geliriyle geçinirdi. Maaş alanlara bazan "atlı ulûfeli" denirdi. Asıl görevleri bulundukları kaleyi ve sınır boylarını korumak olan fârisânın kale kuşatmalarına da katıldığı görülmektedir. Nitekim Çehrin ve Belgrad kalelerinin kuşatılmasında yer aldıkları bilinmektedir (Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, s. 291, 915). XVII. yüzyılda fethedilen Girit adasının Granbusa Kalesi'ne 1693'te timarlı kırk beş fârisân tayin edilmiştir (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 438). Uzunçarşılı, yine kalelerde görev yapan ve "beşlü" denilen birliklerle fârisânın aynı olduğu kanaatini taşımakla birlikte (*Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 287) bu adlandırma hizmet ettikleri yöreye göre değişmiş olabilir. Serhad boylarındaki azeblerin atlı olanlarına da fârisân adı verildiği belirtilmektedir. XVII. yüzyılda özellikle taşrada görev yapan devlet ricâlinin kapı halkından kendilerine saruca, sekban da denilen leventler arasında fârisânın da bulunduğu

anlaşılmaktadır (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 314).

BİBLİYOGRAFYA :

BA, MD, nr. 5, s. 594, hk. 1643; nr. 83, s. 26, hk. 50; s. 43, hk. 78; s. 44, hk. 81; 1734-1735 *Osmanlı-İran Savaşı Mühimme Defteri* (haz. Kemal Erkan), İstanbul 2011, s. 137, 156; *Topçular Kâtibi Abdülkadir (Kadri) Efendi Tarihi* (haz. Ziya Yılmaz), Ankara 2003, I, 37, 146, 247; II, 1000, 1001, 1165; Naimâ, *Târih* (haz. Mehmet İpsirli), Ankara 2007, III, 1069; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât* (haz. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, s. 181, 314, 438; Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Zeyli Fezleke* (haz. Nazire Karayay Türkal, doktora tezi, 2012), MÜ Tarih Araştırmaları Enstitüsü, s. 291, 702, 826, 827, 915; Râşid Mehmed Efendi – Çelebizâde İsmail Âsım Efendi, *Târih-i Râşid ve Zeyli* (haz. Abdülkadir Özcan v.dğr.), İstanbul 2013, I, 358, 434; II, 1148; III, 1365, 1432, 1511, 1542; Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, III/2, s. 287-288; Abdülkadir Özcan, "Serhad Kulu", *DiA*, XXXVI, 560-561.

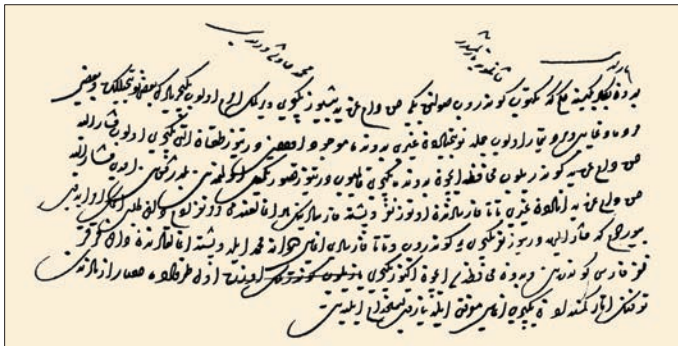
ABDÜLKADİR ÖZCAN

FÂSÎ, Abdülhafız (عبدالحفيظ الفاسي)

Ebü'l-Fazl Abdülhafız
b. Muhammed et-Tâhir
b. Abdilkebîr el-Fâsî el-Fihri
(1883-1964)

Faslı muhaddis,
fakih, kadı, edip ve tarihçi.

1301'de (1883) Fas şehrinde doğdu ve orada büyüdü. Kuzey Afrika fâtihi Ukb b. Nâfi' el-Fihri'nin soyundan gelen ve Endülüs şehirlerinden Mâleka'nın (Malaga) âlimleriyle meşhur ailelerinden biri olan Beni'l-Cedd'e mensuptur. Ailesi IX. (XV.) yüzyılın sonlarına doğru Fas'a göç etmiş ve buraya nisbetle anılmıştır. Kettânî ailesinden olan annesi Hz. Hasan'ın neslindendir. Fâsî, başta babası olmak üzere Fas'ın önde gelen âlimlerinden Arap dili ve edebiyatı, mantık, beyan, tarih, tefsir, hadis, tasavvuf, fıkıh ve usulü, kelâm gibi ilimleri tahsil etti. Babasından Kur'an ve tefsirin yanı sıra İmam Mâlik'in *eI-Muvaṭṭa'*'ını, Buhârî ve Müslim'in sahihlerini, Ebû Dâvûd, Tirmizî, Nesâî ve İbn Mâce'nin sünenlerini, Beyhâkî'nin *Şu'abü'l-İmân*'ını, Hâkim'in *el-Müstedrek*'ini, Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ*'sını, Tirmizî'nin *eş-Şemâ'il*'ini ve Nevevî'nin *Erba'in*'ini okudu. Özellikle hadis ilmine yöneldi. Fas'taki öğreniminin ardından ilmi seyahatlere çıkarak Tunus, Mısır, Filistin, Şam ve Hicaz'ı dolaştı; bu şehirlerdeki âlimlerden faydalandı; onlardan icâzet aldı ve kendilerine icâzet verdi. Fas'ta ve diğer ülkelerde kendilerinden ders aldığı hocalar arasında Muhammed b. Arabî

Kanûnî Sultan
Süleyman
tarafından
Budin
beylerbeyine
gönderilen
Peşte
fârisleriyle ilgili
bir hüküm
(BA, MD, nr. 5,
s. 594, hk. 1643)